

เหตุเกิดที่ประเทศไทย : กรณีคำอาราธนาธรรม

ร.ต.สุรเชษฐ์ ทองแก้ว

เหตุผลที่ผู้เขียนตั้งชื่อบทความเช่นนี้ ก็เนื่องจากไม่ทราบว่า เรื่องที่จะเขียนต่อไปนี้ได้เกิดขึ้นในประเทศอื่นๆ เช่น ลังกา พม่า (เมียนมาร์) กัมพูชา ลาว เป็นต้น ด้วยหรือไม่ ? เพราะยังไม่ได้สอบถามหรือตรวจสอบให้แน่ชัดนั่นเอง

เหตุเกิดที่ประเทศไทยในบทความนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับคำอาราธนาธรรม คำว่า “อาราธนาธรรม” หมายถึง การเชื่อเชิญพระสงฆ์ให้แสดงธรรม (เทศน์) นั่นเอง โดยปกติแล้ว พระสงฆ์จะแสดงธรรมอยู่บนธรรมาสน์ ซึ่งมีลักษณะค่อนข้างเป็นพิธีการหรือเป็นกิจลักษณะ ต่างจากการแสดงปาฐกถาหรือบรรยายธรรมที่ไม่นิยมกล่าวคำอาราธนาธรรม การกล่าวคำอาราธนาธรรมเป็นหน้าที่ของทายกหรือเจ้าพิธีการ ผู้ทำหน้าที่ในงานนั้น

อย่างไรก็ดี ผู้เขียนเชื่อว่านักการศาสนา นักวิชาการ รวมทั้งผู้นำชุมชนหลายๆ ท่าน ที่คลุกคลีอยู่กับงานด้านศาสนาหรือพิธีกรรมทางศาสนา ย่อมมีความเกี่ยวข้องกับคำอาราธนาธรรมอยู่ ไม่ทางตรงก็ทางอ้อม ไม่น่าก็น้อย

สิ่งที่ผู้เขียนได้สังเกตมานานแล้วก็คือว่า คำอาราธนาธรรมที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยนั้น มีความถูกต้องหรือไม่ อย่างไร นี่คือปัญหาที่จะเขียนในครั้งนี ขอให้ผู้อ่านทุกท่าน (โดยเฉพาะ ที่มีความรู้เรื่องศาสนา) ตั้งจิตเป็นกลาง (ไม่มีอคติ) และเปิดใจให้กว้าง เพื่อจะได้ไม่เป็นการปิดกั้นความออกเงยทางปัญญาของตนเองไปในตัว แล้วสละเวลาอ่านบทความนี้ไปจนจบด้วยเถิด

คำอาราธนาธรรมที่ใช้กันอยู่ในประเทศไทยในปัจจุบันนี้ (จริงๆ ใช้กันมาช้านานแล้ว ทั้งในงานราษฎร์พิธีและรัฐพิธี รวมทั้งใน ๓ เหล่าทัพ คือ กองทัพบก กองทัพเรือ และกองทัพอากาศ) เป็นดังนี้

พรหฺมา จ โลกธาปตี สหฺมปติ

กตฺถุณฺขลึ อนุวริํ อฺยาจถ

สนฺติธ สตฺตาปฺปรชฺกฺขชาติกา

เทเสตุ ธมฺมํ อนุกฺมปิํ ปชํ

คำอาราธนาธรรมข้างต้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งบาทที่ ๒ นั้น มีคำถามขึ้นมาว่า

๑. กตฺถุณฺขลึ ตฺ ช้อนหน้าสระ อ ได้อย่างไร เป็นสนธิอะไร (หลักสนธิข้อไหน)
๒. อนุวริํ เป็นปาฐะที่ถูกต้อง หรือมีใช้ หรือไม่ (มีหลักฐานอ้างอิงหรือไม่)

ก่อนที่จะได้เฉลยหรือทำความเข้าใจกันต่อไป ขอยกคำอาชญากรรมจากหลักฐานที่เชื่อถือได้ ดังนี้

๑. พุรหฺมา จ โลกาธิปตี สหฺมปติ

กตฺยฺขลึ อนฺธิวโร อฺยาจล

สนฺติธ สฺตฺตา อปฺปรชฺกฺขชาติกา

เทเสหิ ฐมฺมํ อฺนุกมฺปิํ ปชฺ.

(สุยา. ชุ.พฺุทฺ.๓๓/๑/๔๐๓)

๒. พุรหฺมา จ โลกาธิปตี สหฺมปติ

กตฺยฺขลึ อนฺธิวโร อฺยาจล

สนฺติธ สฺตฺตา อปฺปรชฺกฺขชาติกา

เทเสตุ ฐมฺมํ อฺนุกมฺปิํ ปชฺ.

(วุตฺโตทฺยมฺญฺขรี หน้า ๒๔๓ เป็น ๓๓/๑/๔๓๕)

๓. พุรหฺมา จ โลกาธิปตี สหฺมปติ

กตฺยฺขลึ อนฺธิวโร อฺยาจล

สนฺติธ สฺตฺตา อปฺปรชฺกฺขชาติกา

เทเสหิ ฐมฺมํ อฺนุกมฺปิํ ปชฺ.

(ฉบัมฺมหาจุพาฯ)

๔. พุรหฺมา จ โลกาธิปตี สหฺมปติ

กตฺยฺขลึ อนฺธิวโร อฺยาจล

สนฺติธ สฺตฺตา อปฺปรชฺกฺขชาติกา

เทเสหิ ฐมฺมํ อฺนุกมฺปิํ ปชฺ.

(ซีตี-รอม ฉบัมฺมัญฺฐสํคายนา)

จะสังเกตเห็นว่า คำอาชญากรรมจากหลักฐานที่เชื่อถือได้ดังกล่าวนี้ **เฉพาะบาทที่ ๒** (คือ **กตฺยฺขลึ อนฺธิวโร อฺยาจล**) เหมือนกันทุกฉบับ ที่แตกต่างกันคงมีเพียง **สหฺมปติ** (มีที่เดียว), **เทเสหิ-เทเสตุ** และ **สนฺติธ อปฺปรชฺกฺขชาติกา-สนฺติธ อปฺปรชฺกฺขชาติกา** เท่านั้น (แต่ก็ยังมีความถูกต้องตามหลักภาษา)

ต่อไปนี้จะวินิจฉัยฉันทน์ และวิธีไวยากรณ์ เป็นลำดับไป (เน้นบาทที่ ๒)

๑. วินิจฉัยฉันทน์

ในวุตฺโตทฺยมฺญฺขรี หน้า ๒๔๓ ระบุชัดว่า คาถานี้เป็นอุปชาติคาถาที่ผสมระหว่างอินทรวงศ์ กับรุจิราคาถา (๑ ใน อติชคตีฉันทน์ ๑๓ พยางค์) กล่าวคือ บาทแรกของคาถานี้ เป็นอินทรวงศ์, บาทที่ ๒ เป็นรุจิรา, บาทที่ ๓ เป็นอินทรวงศ์ โดยรวมคำว่า อปฺป เป็น ๑ พยางค์ และถือว่าเป็นลหุ แม้ส่วนใหญ่การรวม ๒ พยางค์ เป็น ๑ พยางค์ มักถือว่าเป็นครุ แต่บางทีก็ถือว่าเป็นลหุได้ ตัวอย่างในลักษณะนี้ยังมีพบในอจลธิติกาถา (ดู ปริจเฉท ๒ คาถา ๓๘) ส่วนบาทที่ ๔ ก็เป็นอินทรวงศ์ ดังนั้น คาถานี้จึงเป็นอุปชาติคาถาที่ผสมอินทรวงศ์กับรุจิราคาถา

ท่านยังกล่าวต่อไปอีกว่า บางท่านตรวจคาถานี้ไม่ได้ จึงถือว่าเป็นอินทรวงศ์ทั้งหมด โดยเปลี่ยนบาทที่ ๒ เป็นคำว่า **กตฺยฺขลึ อนฺธิวโร อฺยาจล** และเปลี่ยนบาท ที่ ๓ เป็น **สนฺติธ สฺตฺตาอปฺปรชฺกฺขชาติกา** เพื่อให้ต้องฉันทน์ แต่การเปลี่ยนเช่นนั้นไม่ถูกต้องตามคัมภีร์พุทธวงศ์ และทำให้เสียรูปศัพท์ทางภาษา

เพื่อให้เห็นชัดเจน อาจสรุปได้ดังนี้ บาทที่ ๑-๓-๔ เป็น อินทรวงศ์ (๑๒ พยางค์) กำหนดด้วย ต-ต-ช-ร ส่วนบาทที่ ๒ เป็น รุจิราคาถา (๑๓ พยางค์) กำหนดด้วย ช-ภ-ส-ช-ครุลอย ดังนั้น เฉพาะบาทที่ ๒ (คือ กตลขลิ อนธิวร อयाज) นั้น จะเป็นดังนี้ ก ตล ข = ช คณะ (มุनिหุ), ลี อ น = ภ คณะ (มารชิ), ริ ว ร = สุกโต, อ ยา จ = ช คณะ (มุनिหุ) และ ล = ครุลอย

จากหลักฐานที่เชื่อถือได้ดังกล่าว สามารถที่จะชี้ชัดได้แน่นอนว่า (เฉพาะบาทที่ ๒) ที่ถูกต้องนั้น ต้องเป็น กตลขลิ อนธิวร อयाज เท่านั้น (หลักฐานจากพระไตรปิฎกทุกฉบับ) ไม่สามารถจะเป็น กตอขลิ อนธิวร อयाज ได้เลย (เพราะผิดจากหลักฐานในพระไตรปิฎก) และเป็นรุจิราคาถา (ดังที่กล่าวไว้ในวุตโตพยัมมชรีข้างต้น) เข้าใจ ว่าที่เปลี่ยนเป็นเช่นนั้น (คือ กตอขลิ อนธิวร อयाज) ก็เพราะไม่สามารถตรวจฉันทได้ (ไม่รู้ว่าเป็นฉันทอะไร) อีกประการหนึ่ง ก็เพราะต้องการให้เป็นอินทรวงศ์เช่นเดียวกับบาทอื่นๆ (ต้องการให้เป็นอินทรวงศ์ทุกบาท) ซึ่งเป็นเหตุให้ไม่ถูกต้องตามคัมภีร์พุทธวงศ์ (หลักฐานที่มาเดิม) และทำให้เสียรูปศัพท์ทางภาษา คือไวยากรณ์ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

๒. วินิจฉัยศัพท์ไวยากรณ์

๒.๑ กตลขลิ ศัพท์เดิม คือ กตลขลิ แยกเป็น กต + ลขลิ, ลบสระหน้า ปกติสระหลัง (คือ ลบ อ ที่ ต และ คง อ ที่ ลขลิ ไว้) ทั้งนี้ ตามสูตร สรโลโปมาเทศปจยยาติมहि สรโลเป तु पकति (ปทรูปสิทธิ สูตรที่ ๖๗ หน้า ๕๙) จึงเป็น กตลขลิ ท่านแสดงวิเคราะห์ไว้ว่า กโต ลขลิ กรปुण्ण ऐतेनादि (กโต ลขลิ เยน โส) กตลขลิ (ผู้มีอัญชลีอันกระทำแล้ว), เป็นตติยา ตุลยาธิกรรมพหุพพิหิตสมาส เมื่อควรจะเป็น กตลขลิ แต่ทำที่ฆะ เป็น กตลขลิ ทั้งนี้เพื่อรักษฉันท (จนทานุรกุขณตลลเหตุล ทิโฆ) (กษชาวิตรณิปุราณอภินวฎีกา, ปาจิตติย-กณฺห : ซิตี-รอม ฉบับฉัฐสังคายนา)

อนึ่ง คำว่า กตลขลิ นี้ ตรงกับคำสันสกฤตว่า กฤตลขลิ ซึ่งมีความตรงกันในด้านครุ-ลหุ เป็นอย่างดี กล่าวคือ ก = กฤ (ลหุ), ตล = ตาล (ครุ), ช = ช (ลหุ) และ ลี = ลี (ลหุ) ท่านแยกเป็น กฤต + ลขลิ (ลขลิ) ดังใน The Practical Sankrit-English Dictionary p.369 col.3 และ The Student's Sankrit-English Dictionary p.159 col.3 ของ Vaman Shivram Apte แปลว่า folding the hands supplication, และ ใน A Sankrit-English Dictionary p.303 col.1 ของ Monier-Williams แปลว่า (krtanjali) One who joins the hollowed palms in reverence or to solicit a favour (holding the hollowed palms together as if to receive alms or an offering), standing in a reverent or respectful posture.

สรุปว่า คำว่า กตลขลิ นั้น ศัพท์เดิมก็คือ กตลขลิ ส่วนที่เป็น กตลขลิ ก็เพราะท่านทำที่ฆะเพื่อรักษฉันท ดังนั้น ในพจนานุกรมมคธ-ไทย หน้า ๑๖๓ ของ พันตรี ป. หลงสมบุญ จึงแสดงเป็น ๒ รูป คือ กตลขลิ และ กตลขลิ (วิ.) (แปลว่า ผู้มีกระพุ่มมืออันกระทำแล้ว) แต่เมื่อว่าตามที่ท่านแสดงไว้แล้ว (กษชาวิตรณิปุราณอภินวฎีกา, ปาจิตติย-กณฺห : ซิตี-รอม ฉบับฉัฐสังคายนา) ศัพท์เดิม ก็ต้องเป็นรูปเดียว คือ กตลขลิ เท่านั้น

ส่วนคำว่า ลขลิ หรือ ลขลิ นี้ ท่านแสดงไว้ดังนี้

๑. ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย เล่ม ๑ หน้า ๓๘๒-๓๘๓ ลขลิ (ป) (ลข+อลิ) ดูบาลี ประกอบด้วย) แปลว่า (๑) การไหว้, การประนมมือ, การกระพุ่มมือแสดงความเคารพคือประนมมือนี้นั่งทั้งสิบเข้าด้วยกัน ทำอุ้งมือให้หนุนเล็กน้อย ยกขึ้นจรดที่หน้าผาก (๒) ใช้มืออ้อมก้น (๓) ฝ่ามือ

๒. พระคัมภีร์อภิธานปทีปิกา คาลาที่ ๒๖๘ อลฺขลฺ (อิการันต์) ปุ่จฺลฺิงคฺ. กระจุ่่มมือ

๓. ปาลี-สยาม อภิธาน หน้า ๙ อลฺขลฺี (อิการันต์) (อภิข. อลฺขลฺ) ป. (ปุ่จฺลฺิงคฺ) กระจุ่่มมือ

๔. ปทานุกรมบาลี ไทย อังกฤษ สันสกฤต หน้า ๑๗ อลฺขลฺ (อิการันต์ ปุ่จฺลฺิงคฺ) นั้วลฺิบ อ้นรู่่งเรื่ง โดยยั้ง (กระจุ่่มมือ)

๕. หนังสือพระบาฬีลิปกรม ภาคหนึ่ง หน้า ๓๔ อลฺขลฺ (อิการันต์) กระจุ่่มมือ (อลฺขลฺี กั้มี)

๖. พจนานุกรม มคร-ไทย หน้า ๑๘ อลฺขลฺ, อลฺขลฺี, อลฺขลฺี (ปุ.) การกระจุ่่มมือ, การไหว้ (ส่วนใหญ๋ใช้ ในความหมายว่ากระจุ่่มมือ), กระจุ่่มมือ, กระจุ่่มมือ, กระจุ่่มมืออ้น รู่่งโรจน์โดยยั้ง, อัจฺจลฺ, อัจฺจลฺ, ชลฺ (ตัด อัจฺจ อออก). วิ. อลฺเชติ ภตฺติเมเนน ปกาเสตีติ อลฺขลฺ อลฺขลฺี วา, อลฺข ปกาเสเน, อลฺ, อลฺ. สนามหลวงแผนกบาลี ปี ๒๕๑๗ เฉลยเป็น อิต. ส. อลฺขลฺ.

จากหลักฐานที่ยกมานั้น พบ ๒ รูป คือ **อลฺขลฺ** และ **อลฺขลฺี** และพบเป็น ๒ ลิงคฺ คือ ปุ่จฺลฺิงคฺ และอิตลฺิงคฺ (แต่มติ สัททณีติ ปทมาลา หน้า ๓๐๑, รูปลิตธิปกรณฺ์ หน้า ๖๔, นิรุตฺติที่ปนี (นามกัณท์) สูตฺรที่ ๑๖๗ (นา สฺมาสฺล) เป็นต้น แสดงเป็น อิการันต์ ปุ่จฺลฺิงคฺ) มีที่ใช้ เช่น

ก. **ปุ่จฺลฺิงคฺ** เช่น อลฺขลฺีสามีเจเนน จาติ สามีจิกฺมเมเนน สทฺธิ อลฺขลฺ จ เตลฺ น กาทพฺโพฯ (วินยาลงฺการ- ฎีกา, ปกิณณกวินิจฺยยกถา : ซีตี-รอม ฉบัปฉฺฎฐสั้งคายนา)

ข. **อิตลฺิงคฺ** กั้มี (พบน้อยมาก) (โดยสังเกตได้จากบริบทเช่นกัน) เช่น ปุ่จฺลฺิงคฺเกหิ อลฺขลฺี กรณียา เอตฺถาติ อลฺขลฺีกรณียอ ๑ (วิสุทฺธิมคฺคมาฎีกา-๑, ฉนุสฺสตีนิทฺเทสวณฺณา ซีตี-รอม ฉบัป ฉฺฎฐสั้งคายนา)

ส่วนในทางสันสกฤต แสดงเป็น อลฺขลฺ อิการันต์ ปุ่จฺลฺิงคฺ (สำเร็จมาจาก อลฺข ฐาตุ + อลฺ ปัจจัย) เช่น ใน A Sanskrit-English Dictionary p.11 col.1 ของ Monier-Williams, The Practical Sanskrit-English Dictionary p.25 col.2 ของ Apte, The Student's Sanskrit-English Dictionary p.8 col.2, The Concise Sanskrit-English Dictionary p.8 col.2

๒.๒ **อนธิวร** เป็นรูปทฺติยาวีภตฺติ ศัพท์เดิม กั้คือ **อนธิวร** แปลว่า **พระพุทฺธเจ้า** ในพระคัมภีร์อภิธานปทีปิกา คาลาที่ ๑-๓ แสดงศัพท์ที่หมายถึงพระพุทฺธเจ้าไว้ ๑๒ ศัพท์ คือ พุทฺธ, ทสพล, สตฺถ, สพฺพลฺญ, ทิปทฺตม, มุณีนท, ภควนฺตุ, นาถ, จกฺขุมนฺตุ, องฺคีรส, มุณี, โลกนาถ, **อนธิวร**, มเหลึ, วินายก, สมนตจกฺข, สุกต, ฎฺริปฺลฺญ, มารชิ, นรลึท, นรวร, ฐมฺมราช, มหามุณี, เทวเทว, โลกครุ, ฐมฺมสฺตาสามี, ตถาคต, สยมฺญ, สมนาสมฺพุทฺธ, วรปฺลฺญ, นายก และ ชิน

เฉพาะคำว่า อนธิวร นั้น ในพระคัมภีร์ต่างๆ ได้แสดงความหมายไว้ดังนี้

๑. **พระคัมภีร์อภิธานปทีปิกาฎีกา (อธิบายคาลาที่ ๒)** แสดงไว้ว่า อตฺตโน อธิกสฺส กสฺสจิปิ อุตฺตม- ปุคฺคลสฺส อภาวโต **อนธิวโร**, สพฺพปริยนตคตตฺตภาวตฺตา วา นตฺลฺิ เอตฺสฺส อิติ อลฺโย อธิโก ปตฺเตตพฺโพ อตฺตภาวติ อนธิวโร.

๒. **พระคัมภีร์อภิธานปทีปิกาสุจิ หน้า ๒๑๙** แสดงไว้ว่า อตฺตโน อธิกสฺส กสฺสจิ อภาวโต อนธิวโร.

๓. **คัมภีร์อภิธานวรรณนา หน้า ๑๑** แสดงไว้ว่า อนธิวร (น + อธิวร) พระพุทฺธเจ้า, ผู้ประเสริฐสุด. อจฺจนฺตวโร อธิวโร นาสฺส อตฺลฺิติ อนธิวโร, น ตโต อธิโก วโร อตฺลฺิติ วา อนธิวโร, ฉนุตฺตโรติ อตฺโล (ขุ.อฎฺ. ๕๑/๑)

๑๓) (แปล) พระพุทธเจ้าผู้ไม่มีใครยิ่งกว่า พระนามว่าอนนทวระ ได้แก่ผู้ประเสริฐสุด. อตตโน อธิกสฺส กสฺสจ อภาวโต อนนทวโร (แปล) พระผู้มีพระภาคทรงพระนามว่าอนนทวระ เพราะไม่มีใครใดประเสริฐยิ่งกว่าพระองค์ [อาเทศ (แปล) น เป็น อน, ลบสระหน้า (และปกติสระหลัง)] และในหน้าที่ ๑๒ แห่งคัมภีร์นี้ยังกล่าวต่อไปอีกว่า คาลาที่ชาวพุทธนิยมสวดอาราธนาธรรมว่า

พฺรหฺมา จ โลกาทิปตี สหฺมปตี
กตฺถชฺลี อนนทวโร อยฺยาจ
สนฺตึชฺช สุตฺตา อปฺปรชฺยกุชฺชาติกา
เทเสหิ ฐมฺมํ อนุกมฺปิํ ปชฺ.
 (ขุ.อปทาน.๓๓/๑/๔๐๔)

(แปล) ท้าวสทนต์ดีพรหมผู้เป็นประธานในโลกทั้ง ๓ ประนมอัญชลี กราบทูลอาราธนาพระพุทธเจ้าว่า ในโลกนี้ เหล่าสัตว์ผู้เกิดมา มีนัยน์ตาเปื้อน ธุลีเพียงน้อยนิด มีอยู่ ขอพระองค์อาศัยความเอ็นดูหมู่มสัตว์นี้ แล้ว โปรด ทรงแสดงธรรมด้วยเถิด

๔. พจนานุกรม มคอ-ไทย หน้า ๑๖ แสดงไว้ว่า อนนทว (ป.) อนนทวระ อนนทว พระนามของพระพุทธเจ้า ทั้งปาง พระนาม ๑ ใน ๑๒ พระนาม. (วิเคราะห์) อตตโน อธิกสฺส กสฺสจ อภาวโต อนนทวโร.

๕. ปทานุกรมพระไตรปิฎก ฉบับบาลี-ไทย เล่ม ๒ หน้า ๖๑ แสดงไว้ว่า อนนทว (ติ) [น + อทิวร] แปลว่า

(ก) ผู้ไม่มีใครประเสริฐกว่าตน = พระพุทธเจ้า. (ตัวอย่างที่มา-ความหมาย) พฺรหฺมา จ โลกาทิปตี สหฺมปตี, กตฺถชฺลี อนนทวโร อยฺยาจ. พุทฺธวํ. ๒๙๙, อจฺจนฺตวโร อทิวโร นาสุส อตฺถิติ อนนทวโร, น ตโต อธิโก วโร อตฺถิติ วา อนนทวโร อนนทวโร อนนฺตฺตโรติ อตฺถโต. พุทฺธวํ. อฎฺ. ๑๔, อิทฺ อนนทวรา พุทฺธา, อภิสฺมฺพุทฺธา วิโรจฺนตี. ชา. ๒/๒๖๔, อนนทวราตี อตฺถลยา อปฺปเมยฺยา. ชา. อฎฺ.๔/๒๓๔, ตถาคตฺตสฺสึนทิวรสฺส สาสฺนํ. วิมาน. ๑๙, อนนทวรสฺส สหฺมา-สมพุทฺธสฺส. วิมาน. อฎฺ. ๑๖

(ข) อันประเสริฐยิ่ง, อันไม่มีฤทธิ์อื่นยิ่งกว่า. (ตัวอย่างที่มา-ความหมาย) อิทฺธิ จเต อนนทวรา วิหฺงคฺมา. วิมาน. ๑๘, อนนทวราตี อธิกา วิสิฏฺฐา อลฺลยา เอติสฺสา อตฺถิติ อนนทวรา, อติอฺตุตฺตมาตี อตฺถโต. วิมาน. อฎฺ. ๑๓

ทำตัว อนนทวร แยก เป็น น+อทิวร, แปลง น เป็น อน (ปทฺรูปสัทฺธิ สุตฺรที่ ๓๔๕ หน้า ๒๓๐, คัมภีร์ปทฺรูปสัทฺธิ แปลงและอธิบาย เล่ม ๒ สมาสกัณฑ์-กัพพิธานกัณฑ์ หน้า ๔๑ (อธิบายสูตรที่ ๓๔๕), สัทฺทนีตีปกรณํ สุตฺตมาลา (ฉบับภูมิพโลภิกขุ) สุตฺรที่ ๑๑๘ หน้า ๒๖๒, สัทฺทนีตี เล่ม ๓ สุตฺตมาลา หน้า ๑๐๘ (แปลสูตรที่ ๑๑๘), กัจจายนะ ชั้นพื้นฐาน สมาสกัณฑ์ สุตฺรที่ ๑๙ หน้า ๒๕๓) = อน (an) + อทิวร (adhivara), นำ น ไปประกบกับ อ แห่ง อทิวร ด้วยสูตร นเย ปรี ยุตเต (ปทฺรูปสัทฺธิ สุตฺรที่ ๑๐ หน้า ๑๐, ๑๑) จึงเป็น อนนทว (anadhivara)

นักบาลีพึงสังเกตให้คิดว่า การแปลง น เป็น อน นั้น น หนู มีจุดข้างล่าง (คือ เป็น น) แต่เมื่อนำไปประกบกับ อ ที่อยู่ข้างหลัง (คือ อ แห่ง อทิวร) จะกลายเป็น น (น หนูไม่มีจุดข้าง ล่าง) ทันที

อย่างไรก็ตาม ในบางแห่ง (ดู ข้อ ๓ คัมภีร์อภิธานวรรณนา หน้า ๑๑) แยกเป็น น + ทิวร, แล้วว่า แปลง น เป็น อน (น ไม่มีจุด) แม้เป็นเช่นนั้น แต่เมื่อทำการสนธิ ก็ต้องลบสระหน้า (คือ อ ที่ น-จาก น เป็น น เพราะ น ไม่มีสระอาศัยแล้ว เนื่องจากถูกลบไป) แล้วจึงนำ น ไป ประกบกับ อ แห่ง อทิวร จึงเป็น อนนทว

กล่าวให้ชัดเจนไปอีกที ก็คือ ไม่ว่าจะแปลง น เป็น อนฺ (ดังที่อ้างในคัมภีร์ต่างๆ) หรือเป็น อน ก็ตามที่รูปคำสำเร็จก็ต้องเป็น อนธิวร ทั้งสิ้น (ไม่อาจเป็น อนธิวร ได้เด็ดขาด เพราะขาดหลักฐานและหลักการแห่งไวยากรณ์ที่จะให้สำเร็จเช่นนั้นได้)

สรุปในตอนนั้นว่า เมื่อพิจารณาจากหลักฐาน, หลักฉันทลักษณ์ และหลักไวยากรณ์แล้ว ทั้ง ๒ คำนั้น มีรูปเป็น กตลขลิตี และ อนธิวร ทั้งสิ้น มีความสอดคล้องและตรงกันทุกแห่ง ดังที่แม่ในอรรถกถาพุทธวงศ์ (หน้า ๑๗) ก็แสดงไว้ว่า

กตลขลิตี กตลขลิก, อลขลิกปฏิ สิริลิตี กตวาติ อตโธ. อนธิวรนติ อจจนตวโร อธิวโร นาสส อตลิตี อนธิวโร, น ตโต อธิโก วโร อตลิตี อนธิวโร, อนุตตโรติ อตโธ, ตํ อนธิวโร.

ดังนั้น คำอาชญากรรมที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ที่เป็น กตลขลิตี อนธิวร ได้หลักฐานหรือหลักการมาอย่างไร จากคำถามที่ได้ตั้งไว้แต่แรกว่า

๑. กตลขลิตี ต ขอนหน้าสระ อ ได้อย่างไร เป็นสนธิอะไร (หลักสนธิข้อไหน)

๒. อนธิวร เป็นปาฐะที่ถูกตัดหรือมีใช้ หรือไม่ (มีหลักฐานอ้างอิงหรือไม่) นั้น สามารถให้คำตอบที่ชัดเจนได้หรือไม่ เพียงใด

อย่างไรก็ตาม เพื่อไม่ให้บทความนี้ยืดเยื้อเกินไป ขอสรุปฟันธงเด็ดขาดลงไปเลยว่า ทั้ง ๒ คำนั้น (กตลขลิตี อนธิวร) ผิดทั้งฉันท ผิดทั้งไวยากรณ์ และที่สำคัญ ก็คือ (บาทที่ ๒ นั้น) ผิดจากพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นหลักฐานชั้นที่ ๑

สำหรับมูลเหตุในการกำนั้น เข้าใจว่า ผู้แก้ไขไม่สามารถตรวจฉันทได้ จึงต้องการให้คำถ้อย เป็นอินทรวงศ์ ทั้ง ๔ บาท จึงได้แก้จาก กตลขลิตี อนธิวร อยาจล เป็น กตลขลิตี อนธิวร อยาจล ซึ่งส่งผลให้

๑. ผิดฉันท (เดิมเป็นรูปวิเศษณ์ ไม่ใช่อินทรวงศ์) และ (ศัพท์) ไวยากรณ์ (ทำให้รูปภาษาเสียไป)

๒. ผิดจากพระไตรปิฎก (เป็นการแก้ไขพระไตรปิฎก) ดังกล่าวแล้ว

ผู้เขียนได้เคยนำเรื่องนี้ไปสอบถามท่านผู้รู้ ซึ่งหลายท่านก็เห็นพ้องตาม โดยเฉพาะท่านที่เคยศึกษาบาลีใหญ่ (บาลีไวยากรณ์ชั้นสูง กลุ่มสัททวาริเสส มีคัมภีร์กัจจายณะเป็นต้น) ซึ่งท่านก็ได้ให้คำชี้แจงว่า พวกเราได้เห็นสิ่งที่ผิดกลายเป็นความถูกต้องไปแล้ว เป็นความนิยมผิดๆ ที่แพร่หลายไปนานแล้ว โดยส่วนตัวผู้เขียนเองสมัยที่ยังศึกษาน้อย ก็ไม่เห็นว่าจะผิดอะไรหรือตรงไหน เพราะได้กล่าวคำอาชญากรรมเช่นนั้นกันมานานแล้ว แต่เมื่อได้ศึกษามากขึ้น มีความรู้มากขึ้น ได้พบเห็นหลักฐานที่เชื่อถือได้ จึงได้พยายามเขียนบทความขึ้นหลายๆ เรื่องเท่าที่สติปัญญาของตนเองมี (เช่น เรื่อง อลขลิตี หรือ อลขลิก (พระอรหันต์ผล), อลขลิตี หรือ อลขลิก, ปาลี ปาฬี หรือ ปาลี ปาฬี, อคคฺคฺกฺขายติ แยกเป็น อคคฺคฺ+อกฺขายติ หรือ อคคฺคฺ+อกฺขายติ, ความหมายของมนุษย์ในมุมมองของนักนิรุกติศาสตร์ ฯลฯ) ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจ ที่ถูกต้องนั่นเอง (ส่วนใครจะเชื่อหรือไม่นั้นก็เป็นเรื่องของเขา)

อย่างไรก็ตาม มีบางท่านที่ไม่เห็นด้วยกับเรื่องนี้ (เรื่องคำอาชญากรรมนี้) พยายามชักแม่น้ำทั้ง ๕ มาอ้างคล้ายๆ เพื่อแก้ต่างให้ โดยบอกว่า ไม่ได้เป็นคำที่นำมาจากพระไตรปิฎกบ้าง, ท่านผู้แก้ไขไม่ได้ตั้งใจแก้ไขผิดแต่อาจมีเหตุผลของท่าน หรือมีความรู้ที่เราไม่รู้ถึง เพราะผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ตรวจชำระพระไตรปิฎก ล้วนแต่เป็นปราชญ์ คงไม่ใช่คนธรรมดาๆ แล้วจะผิดพลาดได้อย่างไร, คล้ายๆ กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานที่มีการเปลี่ยนแปลงได้บ้าง, เป็นระเบียบปฏิบัติที่คนหมู่มากได้ปฏิบัติ กันมาอย่างนานแล้ว ก็ให้ปฏิบัติตาม

ไปก่อนจนกว่าจะมีการประกาศใหม่บ้าง เหล่านี้ ล้วนเป็นเหตุให้บทความนี้จำต้องพูดถึง จึงขอให้ผู้อ่านได้อดทนอ่านต่อไปอีก

๑. ที่ว่า **ไม่ได้เป็นคำที่นำมาจากพระไตรปิฎก** นั้น ย่อมเป็นคำที่เลื่อนลอย ไม่มีหลักฐานใดๆ เป็นการคิดเอาเอง คำอาราธนาธรรม (ที่ถูกต้อง) เป็นคำที่มาจากพระไตรปิฎกแน่นอน แม้คัมภีร์อื่นๆ ที่เขียนอธิบายนั้นก็เขียนไปตามนัยพระไตรปิฎก ให้มีความสอดคล้อง ไม่มีความขัดแย้งกับพระไตรปิฎกทั้งนั้น เมื่อพระไตรปิฎกเป็น **กตลขลิต อธิวัริ** คัมภีร์ต่างๆ ก็อธิบายคำที่มีในพระไตรปิฎกนี้ให้เข้าใจชัดเจน โดยการเอาคำในพระไตรปิฎกเป็นคำตั้งหรือเป็นคำหลัก แล้วเขียนอธิบายไป ไม่ใช่ไปแก้ไขคำที่มีในพระไตรปิฎก เพราะจะไม่สอดคล้องกัน ทั้งจะเป็นการบิดเบือนด้วย ซึ่งก็น่าจะเป็นเช่นนั้น

อนึ่ง ถ้าไม่ได้เป็นคำที่มาจากพระไตรปิฎกจริง ทำไม่จึงเหมือนพระไตรปิฎกถึง ๓ บาท แม้บาทที่ ๒ เอง รูปศัพท์รูปคำก็คล้ายอย่างมาก [แต่ไม่เหมือน เนื่องจากมีการแก้ไข ดัดแปลง (สิ่งที่ถูกอยู่แล้ว) ให้ผิดเพี้ยนไป] เหล่านี้ ล้วนนำมาจากพระไตรปิฎกแน่นอน แต่มาแก้ไขนั่นเอง อย่างไรก็ตาม จากที่ได้ตรวจสอบดูพระไตรปิฎก รวมทั้งหลักฐานอื่นๆ (ที่เชื่อถือได้) ล้วนถูกต้องตรงกันทั้งสิ้น (ดูที่อ้างผ่านมา) และยิ่งถือว่าโชคดีที่ในพระไตรปิฎกนั้น ไม่ได้มีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงใดๆ คงมีเฉพาะในมนต์พิธี และที่ใช้กันอย่างดาษดื่นทั่วไปเท่านั้น (จนกลายเป็นถูกต้องไปแล้ว)

ในเรื่องนี้ ผู้เขียนสันนิษฐานเป็นการส่วนตัวว่า ท่านผู้แก้ไขคนนั้น คงเข้าร่วมชำระพระไตรปิฎก พบเห็นคำเช่นนั้นแล้ว ไม่อาจตรวจสอบคณะฉันท์ได้ และต้องการแก้ไขดังกล่าวแล้ว แต่ไม่สามารถจะกระทำได้อันอาจเนื่องมาจากถูกคัดค้านโดยคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งเชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกและคัมภีร์สหทาวีเสส (มีคัมภีร์กัจจายณะเป็นต้น) เมื่อไม่สามารถกระทำบนเวทีได้ ก็จำเป็นต้องเล่นนอกเวที โดยพยายามพูด/สอนให้ลูกศิษย์ที่มีความรู้ยังด้อยเห็นคล้อยตาม แล้วลูกศิษย์เหล่านั้น ก็ช่วยกันเผยแพร่จนเป็นที่นิยม ก็อาจเป็นไปได้ นี่เป็นเพียงการสันนิษฐานส่วนตัวเท่านั้น

หน้าที่ของพวกเรา ก็คือการจดจำ ศึกษา เล่าเรียน บอก กล่าว สอน และรักษาพระไตรปิฎก (และคัมภีร์อื่นๆ) เอาไว้ไม่ให้ตกหล่น วิปริต เลื่อนหาย (เท่าที่จะทำได้) แต่ไม่ใช่การไปแก้ไขพระไตรปิฎก โดยที่ตนไม่มีความรู้ความเชี่ยวชาญพอ การสังคายยานั้นเป็นสิ่งถูกต้องแล้ว แต่ต้องอาศัยกลุ่มคนที่มีความรู้แตกฉานเชี่ยวชาญจริงๆ ไม่เช่นนั้นแล้ว ก็จะกลายเป็นทำสิ่งที่ถูกต้องอยู่แล้วให้วิปริตผิดเพี้ยนไป โดยไม่รู้ตัวหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ อันจะก่อให้เกิดสัทธรรมปฏิรูปนั่นเอง

๒. ที่ว่า **ท่านผู้แก้คงไม่ได้ตั้งใจแก้ไขผิด** แต่อาจมีเหตุผลของท่าน หรือมีความรู้ที่เราไม่รู้ถึงบ้าง เพราะผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ตรวจชำระพระไตรปิฎก ล้วนแต่เป็นปราชญ์ คงไม่ใช่คนธรรมดาๆ แล้วจะผิดพลาดได้อย่างไร เรื่องนี้ ผู้เขียนไม่อาจระบุเป็นส่วนตัวได้ แต่จะขอยกตัวอย่างประกอบเพียงกรณีเดียว คือ

ในหนังสือเล่มหนึ่ง ท่านผู้แต่งหนังสือเล่มนี้ได้อธิบายว่า คำว่า ปาลี นั้น เป็นอิตถิลิงค์ สำเร็จมาจาก ปาล ชาติ ในความรักษา ณี ปัจจัย วิเคราะห์ว่า พุทฺธวจนํ ปาเลตฺติ ปาลี (ภาสา)

จะสังเกตเห็นว่าคำว่า ปาลี นั้น เป็นอิตถิลิงค์ เพราะเป็นวิเศษณะของภาสา แต่มีรูปเป็น ปาลี ได้อย่างไร ในเมื่อหลักการในหนังสือของผู้แต่งเองนั้นแหละ ระบุชัดว่า ณี ปัจจัยนั้น (นามกิตก์) ถ้าเป็นอิตถิลิงค์ จะต้องมีรูปเป็น อินี เช่น ธมฺมจารินี, พุทฺธมฺมจารินี เป็นต้น กลายเป็นว่าสิ่งที่พูดนั้น กลับขัดแย้งกับหลักการในหนังสือของตนเอง (จริงๆ แล้วความรู้ดังกล่าวนี้ ได้เรียนได้สอนกันมาช้านานแล้ว แม้ผู้เขียนเองสมัย นั้นก็เรียนมาแบบนี้เช่น

กัน เรียกว่าเป็นความรู้ที่ถ่ายทอดกันมาช้านานแล้ว)

แต่ผู้เขียนได้ตรวจสอบจากหลักฐานต่างๆ ดังต่อไปนี้คือ

พระคัมภีร์อภิธานปทีปิกา (พจนานุกรมภาษาบาลีที่เก่าแก่ที่สุด) คาลาที่ ๙๙๖ หน้า ๒๙,

อภิธานปทีปิกาฎีกา (อธิบายคาลาที่ ๕๓๙) หน้า ๑๖๐,

อภิธานปทีปิกาสุจิ หน้า ๖๒๕-๖๒๖,

สททนีติ ธาตุมาลา หน้า ๔๕๒-๔๕๓

ธาตุปทีปิกา หน้า ๒๓๘-๒๓๙,

พระคัมภีร์ธาตุวัตตสังคหปาฐนิสสยะ หน้า ๒๔๑-๒๔๓,

ปาตี-สยาม อภิธาน หน้า ๒๖๕,

พจนานุกรมบาลี-ไทย-อังกฤษ-สันสกฤต หน้า ๕๒๖,

พระบาฬีปกรณ์ ภาค ๒ หน้า ๑๑๗๖ และ ๑๑๘๒,

พจนานุกรมมคธ-ไทย หน้า ๔๘๘-๔๘๙,

คัมภีร์อภิธานวรรณนา [๕๓๙] หน้า ๖๕๗,

อภิธานมตฺตวิภาวินิยา ปญจิกา นาม อตฺตโยชนา ภาค ๑ หน้า ๒๘๒ และ ๔๗๑,

ณฺวาทิโมคฺคคฺลฺลฺลาน ๑๙๘ (สูตร อลฺลฺยาทโย) หน้า ๓๓, และ

ณฺวาทิโมคฺคคฺลฺลฺลาน ๒๒๘ (สูตร ปาโต พิ) หน้า ๑๗

พบว่าส่วนใหญ่ใช้เป็น ปาลี หรือ ปาฬิ ซึ่งเป็น อิ การันต์ อิตถิลิงค์ (แจกอย่าง รตติ) สำเร็จมาจาก **ปา (รักษา) + ลิ, ปา + พิ, ปาลุ + อิ, ปาลุ + ลิ (ลย ล) และ ป + อาลิ** (“ระเบียบคำที่พุทธาภิษิตติประกาศ”)

ส่วนที่เป็น ปาลี หรือ ปาฬิ (อิการันต์) นั้น ไม่พบที่ใช้ มีเพียงใน ณฺวาทิโมคฺคคฺลฺลฺลาน ๑๙๘ (สูตร อลฺลฺยาทโย) หน้า ๓๓ เท่านั้นที่แสดงเป็น ปาลี แล้วว่าถ้าลง อี ปัจจัย ก็เป็น ปาลี (โปรดค้นจาก หลักฐานที่อ้าง)

ส่วนในภาษาไทย (คำไทย) ใช้เป็น บาลี เช่น ภาษาบาลี หรือ บาฬิ (คำเก่า) เช่น สถาบันบาฬีศึกษา-พุทธโฆส เป็นต้น (ทั้งสองคำใช้ บ แทน ป)

ในที่นี้ จึงพอสรุปได้ว่า คำว่า “บาลี” นั้น ตรงกับภาษาบาลีจริงๆ ว่า **ปาลี** หรือ **ปาฬิ** (อิ การันต์) ส่วนที่เป็น ปาลี (อิการันต์) ก็มี (ดูที่อ้าง) และไม่ควรถูกเห็นเป็น ณี ปัจจัยตามไวยากรณ์บางเล่มที่แสดงไว้นั้น เพราะจากหลักฐานที่อ้างมาทั้งหมด ยังไม่พบว่าท่านแสดงเป็น ณี ปัจจัยเลย

อย่างไรก็ตาม ในภาษาบาลีนั้น การจะใช้ว่า **ปาลี** หรือ **ปาฬิ** ก็ไม่แปลกกันนัก เพราะในคัมภีร์รูปลธิ-ปกรณ์ (หน้า ๑๙) กล่าวไว้ว่า ลพานมวิเสโส แปลว่า ล และ พ ไม่แปลกกัน คือไม่ต่างกัน หมายถึงใช้แทนกันได้ ดังที่แม่ใน ธาตุปทีปิกา หน้า ๒๓๙ (เชิงอรธ) หลวงเทพ ธรรมานุศิษย์ (ทวิ ธรรมธัช ป.๙) ก็เขียนไว้ว่า ที่ปราชญ์โบราณเขียนเป็น ปาฬิ ก็โดยได้นัยจากตำราศัพทศาสตร์ ที่บอกให้แปลง ล เป็น พ ดังนี้ ว่าทางเหตุผลก็อาจเป็นว่า ปาลี เป็น คำธรรมดา เมื่อเป็นชื่อของพระปริยัติธรรมคือพระพุทฺธพจน์ ก็แปลงเป็น พ เสีย หมายถึงเป็นที่เคารพ หรือเป็นพิเศษ คล้ายคำ อฏฐกถา ซึ่งที่จริงก็คือ อตฺตกถา นั้นแล แต่แปลงเป็น ฎฐ เสีย ก็เพื่อให้เป็นพิเศษแปลก จากคำธรรมดา ซึ่งในบัดนี้ก็ยังใช้เช่นนั้น

เทียบในภาษาอังกฤษ คำที่เป็นอสาชานนาม เขาก็ใช้อักษรใหญ่เหมือนกัน แต่ปราชญ์ชาวตะวันตกนิยมใช้ตามรูปเดิม คือ ปาลี ถึงได้แต่งพจนานุกรม เรียกว่า Pali Dictionary เป็นต้น ปราชญ์ในเมืองไทยก็อนุโลม

ตาม จึงกลับใช้เป็น ปาลี เพื่อให้สม่ำเสมอ หรือที่เรียกว่าเป็นแบบสากล แต่ก็ไม่ควรกลับใช้เป็น ปาลี อีก (ผู้แต่ง)

ดังนั้น ผู้เขียนจึงตั้งคำถามขึ้นว่า การที่อาจารย์เหล่านั้นแต่งหนังสือ/สอนความรู้ดังกล่าวแล้ว (อธิบายเรื่องภาษาบาลีว่า มาจากคำ (บาลี) ว่า ปาลี (อิติลิลิต) สำเร็จมาจาก ปาลุ ธาตุ ณี ปัจจัย) จนหนังสือได้รับความนิยมน้อยแพร่หลาย หรือ การถ่ายทอดความรู้ที่ผิดๆ โดยไม่ได้ศึกษาถึงหลักฐานที่มาที่ไปอย่างละเอียด [แต่คนส่วนมาก (ที่ไม่ค่อยรู้) ก็ยอมรับกัน] เป็นการกระทำของนักปราชญ์หรือ ? เป็นความผิดพลาดหรือความไม่รู้ของผู้ที่คนยกให้เป็นปราชญ์หรือไม่ ? แล้วเราจะบอกว่า ท่านผู้แก่งั้นไม่ได้ตั้งใจแก้ไขผิด แต่อาจมีเหตุผลของท่าน หรือมีความรู้ที่เราไม่รู้ถึงบ้าง เพราะผู้ที่ได้รับการแต่งตั้งให้ตรวจชำระพระไตรปิฎก ล้วนแต่เป็นปราชญ์ คงไม่ใช่คนธรรมดาๆ แล้วจะผิดพลาดได้อย่างไร ? นั้นถูกต้องหรือ ? ยิ่งกว่านั้น เมื่อจะยกย่องปราชญ์เหล่านั้น แล้วดูหมิ่นความรู้ของตัวเอง (ที่ไม่รู้จริงๆ) ก็พยายามยกตัวอย่างที่ตนก็ไม่สามารถจะให้คำตอบได้แน่ชัด (เนื่องจากการเอาบางเรื่องที่เราไม่รู้เป็นเกณฑ์/เป็นตัวอย่าง) เช่น บทสวดพาหุง ที่เป็น กวตุ เต ชยมงคลานิ โดยกล่าวว่าผู้แต่งบทพาหุงนั้นเป็นปราชญ์ คงเป็นไปได้ที่จะมีเจตนาแต่งให้ผิด แต่เป็นเพราะตัวเราเองนั่นแหละที่ไม่รู้หรือรู้ไม่ถึงตัวท่านเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นเราจะบอกว่าท่านแต่งผิดไม่ได้ แม้จะเป็นเช่นนั้นก็จริง แต่เกี่ยวกับคำอาชญากรรมนั้นเป็นคำที่มีหลักฐานชัดเจนแน่นอนตรวจสอบค้นได้ (โดยเฉพาะพระไตรปิฎก) ทั้งยังมีคำอธิบายมารองรับ ทั้งจาก อรรถกถา คัมภีร์ฉันท และวิธีแห่งไวยากรณ์ เรากลับไม่ยึดถือสิ่งที่ถูกต้องมีหลักฐานชัดเจนอยู่แล้ว แต่กลับไปหยิบยก/ยึดถือเอาคำที่ผิดจากหลักฐานและหลักการทั้งปวง ก็ดูน่าหุดหู่ใจ

ส่วนคำว่า กวตุ เต ชยมงคลานิ นั้น แน่นนอนที่สุดว่าเราต้องตรวจสอบกันให้ชัดเจน ทั้งในแง่หลักฐาน (แต่เข้าใจว่าคงไม่ได้นำมาจากพระไตรปิฎก) และวิธีแห่งไวยากรณ์ทั้งหลายเสียก่อน トラบใดที่เรายังหาหลักฐาน/หลักการไม่ได้ ก็ยังไม่ควรตัดสินลงไปว่าถูกหรือผิด แต่กรณีคำอาชญากรรมนั้นสามารถตัดสินได้เลย เพราะมีความชัดเจนดังกล่าวแล้วนั่นเอง

๓. ที่ว่า “คล้ายๆ กับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานที่มีการเปลี่ยนแปลงได้” ต้องทำความเข้าใจกันว่า พระไตรปิฎก กับ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน นั้น มีความแตกต่างกัน พระไตรปิฎก โดยเฉพาะฉบับบาลีที่คนไทยเรานับถือ (ฉบับของเถรวาท) คือ ฉบับเดิมแท้ เก่าแก่ และสมบูรณ์ที่สุด แทบไม่ต้องแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงอะไรอีก ในเรื่องนี้ นักปราชญ์ได้กล่าวไว้ว่า พระไตรปิฎกภาษาบาลีของเถรวาทนี้ เป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นคำสอนดั้งเดิมแท้ของพระพุทธเจ้า เก่าแก่ที่สุดเท่าที่จะสืบหาได้ แล้วรักษากันมาอย่างเคร่งครัด ทั้งแม่นยำที่สุดและครบถ้วนที่สุด... เรื่องที่ว่าพระไตรปิฎกบาลีเก่าแก่ เดิมแท้ ครบถ้วนที่สุดนี้เป็นที่รู้และยอมรับกันทั่ว แต่ที่ก้าวไปไกลกว่านั้น ก็คือการที่ปราชญ์มหายาน รวมทั้งในประเทศมหายานเอง ยอมรับด้วยว่าคัมภีร์ของตนไม่ใช่พุทธพจน์แท้จริง จนกระทั่งเห็นว่าจะต้องหันมาศึกษาพระไตรปิฎกของเถรวาทด้วย... (ดู พระธรรมปิฎก, กรณีกรรมกาย, พิมพ์ครั้งที่ ๙, กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๒, หน้า ๑๕-๑๘)

เมื่อเป็นที่ยอมรับกันดังกล่าวแล้ว ก็เรียกว่าพระไตรปิฎกนั้นมีความสมบูรณ์ จนไม่ต้องไปแก้ไขหรือปรับปรุงอะไรเพิ่มเติมกันอีก อย่างไรก็ตาม พระไตรปิฎกนั้นเมื่อตัดลอกต่อๆ กันมา หากเกรงว่าอาจจะมีการผิดเพี้ยนตกหล่น ท่าน (นักปราชญ์ทั้งหลาย) ก็คอยตรวจสอบกันอยู่เสมอๆ เวลาที่ประชุมกันตรวจสอบเป็นครั้งใหญ่ๆ อย่างที่เรียกว่า “สังคายนา” ครั้งหนึ่งๆ ก็รวบรวมเอาพระไตรปิฎกบาลีที่มีอยู่ในประเทศต่างๆ ทั้งหลายมาตรวจชำระโดยสอบทานกัน แต่ต้องเข้าใจว่า พระสงฆ์ที่ร่วมทำสังคายนานั้น ไม่ใช่มาตัดแปลงถ้อยคำหรือข้อความใดๆ ในพระไตรปิฎก เพราะความมุ่งหมายอยู่ที่รักษาของเดิมไว้ให้แม่นยำบริสุทธิ์บริบูรณ์ที่สุด (ถ้าใครขึ้นแทรกอะไรเข้าไป ก็เรียกว่า

เป็นสัทธรรมปฏิรูป คือของเทียมหรือของปลอม) ดังนั้น ถ้าพบอะไรแปลกกันในต่างฉบับแม้แต่เล็กน้อยที่สุด เช่น อักษรต่างกันตัวเดียว อย่าง จ หรือ ว ท่านก็จะทำเชิงอรธบอกไว้ว่า ฉบับนั้น มี จ ฉบับนี้มี ว ... (พระธรรมปิฎก, เล่มเดียวกัน, หน้า ๑๑๓-๑๑๔)

ดังนั้น ในการพิมพ์พระไตรปิฎกแต่ละครั้งนั้น โอกาสที่จะถูกแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะที่เป็นตัว เนื้อเท่านั้น มีน้อยเต็มที่ อย่างที่ทำกันในระยะหลังๆ นอกเหนือจากการสอบทานกันแล้ว ก็มีการจัดรูปเล่ม จัดย่อหน้า วรรคตอน ตั้งหัวข้อ เป็นต้น

ตรงข้ามกับพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้น ยังมีความบกพร่องอยู่มาก ยังไม่มีข้อยุติที่สมบูรณ์ที่สุด (เพราะถ้าสมบูรณ์ที่สุดแล้ว ก็คงไม่ต้องมีฉบับใหม่ขึ้นมาอีก) ดังนั้น ในการพิมพ์แต่ละครั้งจึงมีการแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ (ไม่ใช่แค่รูปเล่ม ย่อหน้า ฯลฯ) ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไขเนื้อหา (เช่น การกำหนดคำนิยาม), อักษรวิธี หรือการเขียนสะกดการันต์ต่างๆ (อย่างเช่น จันทรเพ็ง เป็น จันทรเพ็ญ, ลังรเสริญ เป็น สรรเสริญ เป็นต้น อันเป็นเรื่องของวิวัฒนาการของการเขียนหรือภาษา) หรือการอ่านหรือการบอกเสียงอ่าน เป็นต้น นอกจากนั้นแล้ว ก็ยังมีการเพิ่มเติมสอดแทรกอื่นๆ อีกมากมาย [จนพจนานุกรมฉบับปัจจุบัน (พ.ศ.๒๕๕๒ พิมพ์ครั้งที่ ๑ พ.ศ.๒๕๕๖) มีความหนาถึง ๑,๔๐๐ กว่าหน้า] เรียกได้ว่ากว่าจะมาถึงฉบับปัจจุบันนี้ได้ ก็มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ปรับปรุง เพิ่มเติมมาหลายยุคหลายสมัย (ก่อนหน้านั้น ก็ปรากฏว่ามีพจนานุกรมอื่นๆ เกิดขึ้นมากมาย) เหล่านี้แสดงให้เห็นว่า พระไตรปิฎก กับ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (รวมทั้งฉบับอื่นๆ ด้วย) มีความแตกต่างกัน เพราะพระไตรปิฎก นั้น แม้จะคัดลอกหรือถ่ายทอดกันมาเป็นร้อยๆ ปี (และต่อไปอีก) ก็มีการแก้ไขตัดทอนหรือเพิ่มเติมสอดแทรกเข้า น้อยมาก มีแต่จะช่วยกันรักษาของเดิมเอาไว้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ในขณะที่พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (รวมทั้งฉบับอื่นๆ) มีการแก้ไข เปลี่ยนแปลง ปรับปรุงอยู่ตลอดเวลาดังกล่าวแล้ว (และคาดว่าจะมีการกระทำต่อไป อีก)

อย่างไรก็ดี พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานนั้น นับว่าน่าสรรเสริญที่พยายามปรับปรุงให้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้อยู่เสมอ โดยมีนักปราชญ์หลายท่านช่วยกันจัดทำ บางท่าน (เช่น ศ.(พิเศษ) จำนงค์ ทองประเสริฐ) ก็ได้พยายามอย่างยิ่งยวดที่จะให้คนไทยใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้อง ไม่ผิดเพี้ยน ไม่เป็นภาษาวิบัติ ดังจะเห็นได้จากงานเขียนของท่าน (เช่น บทความ เรื่องภาษา) ออกมาเผยแพร่สู่สาธารณชนนั้น

๔. ที่ว่า “เป็นระเบียบปฏิบัติที่คนหมู่มากได้ปฏิบัติกันมาอย่างนี้นานแล้ว ก็ให้ปฏิบัติตามไปก่อนจนกว่า จะมีการประกาศใหม่” จริงๆ แล้วไม่ใช่ระเบียบปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นการประกาศออกมาเป็นระเบียบปฏิบัติใน ลักษณะของคำสั่งก็ตาม ซึ่งผู้เขียนยังไม่เคยเห็นว่ามีมีการประกาศใช้ระเบียบปฏิบัติในใดๆ รวมทั้งในกองทัพ บก กองทัพเรือ หรือกองทัพอากาศ พบแต่อยู่ในรูปของหนังสือ เช่น มนต์พิธี หรือที่ปฏิบัติๆ กันมา (แต่ไม่ได้ ประกาศออกมาเป็นคำสั่ง) แท้จริงแล้ว เป็นข้อปฏิบัติผิดๆ ที่คนในวงการชาวพุทธ โดยเฉพาะในประเทศไทยเรา ได้ปฏิบัติกันมาช้านานแล้ว ไม่อาจพิสูจน์ได้ว่านานแค่ไหน ถึงร้อยปีหรือไม่ จนกลายเป็นสิ่งที่สังคมส่วนใหญ่ได้ ยอมรับกันว่าถูกต้องไปแล้ว หรือไม่เห็นว่าจะผิดตรงไหน ทั้งไม่มีใครมีความคิดหรือความกล้าหาญที่จะแก้ไข จนเลย ตามเลยมา ซึ่งก็คิดว่าอีกนานแค่ไหน เราจึงเปลี่ยนแปลงตรงนี้ได้ (จะมีการประกาศให้ปฏิบัติกันเมื่อไร) พูดถึงตรง นี้เอง จึงอยากฝากถึงนักวิชาการศาสนาทั้งหลาย (ที่มีความรู้จริง) ว่าทำไมพวกเราจึงไม่มีความกล้าหาญพอที่จะเป็น ผู้นำเขาได้ ในเมื่อได้พบหลักฐานที่ชัดเจนถึงเพียงนี้แล้ว แทนที่เราจะเป็นผู้นำเขา กลับต้องเป็นผู้เดินตามผู้อื่น ทั้งๆ ที่รู้แกล้วว่าผู้นำนั้นไม่ถูกต้อง หรือเป็นเพราะเรามีความรู้อย่างไม่ดีพอที่จะกระทำเช่นนั้นคือเป็นผู้นำเขาได้

เมื่อท่านทั้งหลายได้อ่านบทความนี้จบลงแล้ว จะมีความคิดเห็นเป็นประการใดนั้น ก็ไม่อาจทราบได้ แต่สำหรับผู้เขียนแล้ว มีความเห็นว่าไม่อยากจะเห็นเรื่องนี้ผ่านพ้นไปเฉยๆ โดยไม่มีผลใดๆ ได้แต่หวังอยู่บ้างว่า ถ้าหากเป็นไปได้ ก็อาจนำเสนอถึงนักปราชญ์ทั้งหลายหรือผู้รู้รอบรู้ที่มิได้มีบทบาทสำคัญ ได้รับรู้รับทราบข้อเท็จจริงแล้วพิจารณาเห็นชอบด้วย และทำให้เรื่องนี้กลายเป็นรูปธรรมขึ้นมา ส่วนผู้เขียนก็มีหน้าที่หรือทำได้เพียงเขียนชี้แจงไปตามหลักวิชาการเท่านั้น

เขียนมาพอสมควร เห็นควรยุติเพียงเท่านี้ เปิดโอกาสให้ผู้รู้ท่านอื่นๆ ได้ค้นคว้าคัมภีร์พระไตรปิฎก และคัมภีร์อื่นๆ รวมทั้งคัมภีร์สหทวิเสสอย่างทั่วถึง แล้ววินิจฉัยสิ่งที่ยังเป็นปัญหา หรือยังเป็นที่สงสัย เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาภาษาบาลี ทั้งจะเป็นประโยชน์แก่สังคมประเทศชาติในวงกว้างต่อไป

เรียน บรรณาธิการ [นิตยสารนาวิกศาสตร์]

เนื่องจากบทความนี้ มีคำบาลีมาเกี่ยวข้องจำนวนมาก ดังนั้น ถ้ามีความประสงค์จะพิมพ์ พึงระวังให้มาก เพราะคำบาลีต้องพิมพ์ให้ถูกต้อง เช่น กตณฺชลิ, กตฺถณฺชลิ, หรือ น นุ (สังเกต ว่า มีจุดข้างล่าง กับไม่มี) เป็นต้น เหล่านี้ล้วนมีความสำคัญ ถ้าอย่างไร หากบทความนี้ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ ก่อนตีพิมพ์ควรรู้ให้เจ้าของบทความได้ตรวจอย่างละเอียดอีกครั้งหนึ่ง

ด้วยความนับถือ

ร.ต.สุรเชษฐ์ ทองแมน

กยศ.ยศ.ทร. (53636)

(เจ้าของบทความ “เส้นทางจากพระ(มหา) มาสู่ทหาร”)

ที่มา: <http://www.navy.mi.th/navic/document/880308c.html>